

—≡ Ս Ի Ո Ն ≡—

Լ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1956

ՀՈԿՏ - ՆՈՅԵՄ

ԹԻԻ 10-11

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

“ՆԱԽԱՆՁ ՏԱՆ ՔՈ ԿԵՐԻՑԷ ԶԻՍ”

Անցնող քանի մը շաբաթներու ընթացքին, երուսաղէմի Սրբոց Յակօրեանց Միաբանութիւնն ու Հայ Ժողովուրդը առ հասարակ տողորուեցան նախանձաշուգուծեան ոգիով մը ընդդէմ ազգային խղճմտանքը խոցոտող տղեղարարքի մը ու անոր հեղինակին:

Այդ անորակելի արարքն էր վրդովիչ զրպարտազրի մը տրուիլը Յորդանանի կառավարութեան՝ Ս. Աթոռիս նախկին Տեղապահ Եղիշէ Արքեպս. Տէր-տէրեանի կողմէ, ի մասին Միաբանութեանս աւագ անդամ Տ. Տիրան Արքեպս. Ներսոյեանի: Իբրև հետեանք այս զրպարտազրին, Տ. Տիրան Արքեպիսկոպոս հեռացուեցաւ իր հողերը Տունէն, հակառակ թափուած ջանքերու և ժամանակաւոր յաջողութեան՝ զինք երուսաղէմ պահելու: Ս. Աթոռոյ վարչական դեկը իր ձեռքին մէջ պահող անձին կողմէ սարքուած այս սաղրանքով երբ Միաբանութեանս ամենէն բանիբուն, զիտակից և Աթոռանուէր անդամը վանքէն բռնի կը հեռացուէր, նախ ենթական կը զրկուէր, իբրև Միաբան Սրբոց Յակօրեանց Ուխտին, երուսաղէմ մնալու իր անկապաւելի իրաւունքէն, և ապա կը ստեղծուէր վտանգաւոր և աղիտաւոր նախընթաց մը որ կանգ պիտի չառնէր Տ. Տիրան Արքեպիսկոպոսի հեռացումովը միայն:

Այս տնաքանդ մտայնութիւնը խռովեց առողջ մնացած հոգիները Միաբաններու մեծամասնութեան: Երոնք լեցուած՝ նախանձախնդրութեան ոգիով լծուեցան Աստուծոյ ու Ազգին այս նուիրական Տունը մաքրագործելու աշխատանքին:

Նախանձախնդրութեան ոգին այնքան կենսական է մարդկային ընկերութեան բարոյական առողջութեան համար որքան սիրոյ առաքինութիւնը անոր հոգեկան կատարելութեան համար: Նոր կտակարանը լեցուն է գրուագներով ուր Աստուծոյ արդարութիւնը պէտք կը զգայ միջամտել ազգու և ուժգին կերպով, մէջտեղէն վերցնելու համար բարոյական կարգ մը խռնդոտներ որոնք արգելք կը հանդիսանան սիրոյ և սրբութեան օրէնքներու տիրակալութեան: Այս կարգէն է, օրինակ, չուանէ խարազանը զոր մեր Տէրը շինեց մաքրագործելու համար Աստուծոյ Տաճարը զոր ոմանք վերածէր էին «Աւաղակաց այր»ի:

Նախանձաշուգուծեան պոռթկում մըն է նաև Պօղոս Առաքեալի խիստ դատաստանը հաւատքի մէջ «նաւակոծեալ»ներու մասին զորս, կ'ըսէ, «Մատնեցի Սատանայի, զի խրատեցին չհայհոյել»:

Ուրեմն երբ սրբութիւններ կ'արհամարհուին ու կ'ոտնակոխուին, երբ հոգիներու գայթակղութեան առիթներ կը տրուին ու երբ ճշմարտութեանց դէմ արքայութեան տեղի կ'ունենան, ասպարէզը պէտք է մնայ նախանձայու գութեան ողիին հրապարակը մաքրելու համար:

Վանքեր Աստուծոյ տուններ են: Անոնք սահմանուած են ըլլալու ազ. թանուէր կեանքի, կրօնական կարգապահական կենցաղի և մտաւորական առանին աշխատանքի խաղաղ վայրեր: Ասոնց վրայ եթէ աւելնայ նաև կրթութեան վառարան մը ըլլալու առաւելութիւնը վանական հաստատութիւնը կը մօտենայ իր կատարելագոյն տիպարին: Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց դա. րաւոր վանքը վերելի նպատակներուն ծառայելով հանդերձ ունի բնորոշիչ ու. ըիշ նպատակ մը որ յատուկ է իրեն միայն, այսինքն պահպանութիւն Տնօր. նական Սրբավայրերու:

Երբ վանք մը շէյի իրեն համար նախասահմանեալ նպատակներէն, բոյ կը դառնայ բարոյական ներքին վատասեւրման որ իրաց բնական ընթացքով կ'յայնգի հոգեկան և իմացական կեանքի քայքայման և կազմալուծման: Նմա. աղիտաւոր ճամբու մը վրայ դրուեցաւ, դժբախտաբար, Սրբոց Յակոբեան վանքը անցնող վեց եօթը տարիներու ընթացքին:

Այն անձը որ կանչուեցաւ Տեղապահական պաշտօնին, 1949ին, Եր. չանկայիշատակ Տ. Կիւրեյ պատրիարքի վախճանումէն յետոյ, դժբախտաբար չկատարեց Տեղապահէ մը պահանջուած զրեթէ միակ պարտականութիւնը, որ է իր պաշտօնի անցնելէն 40 օրեր վերջ ընթացք տալ նոր պատրիարքի ընտրու. թեան զործողութեանց: Աններելի միջոցներով և անարդարանալի պատրուակ. ներով Աթոռը սուգի մէջ պահեց ամբողջ եօթը տարիներ: Հակառակ վանական ներքին կանոնի, Տեղապահական ժամանակաւոր պաշտօնը զրեթէ մնայուն պաշ. տօնի վերածելէ վերջ ալ՝ ծանրօրէն թերացաւ վանական և պատրիարքական Հաստատութեան մը զխաւորի իր պատասխանատուութեան մէջ: Առ երեւոյթս այնպէս ցոյց տրուեցաւ որ վանական զործերը և կենցաղը կը գտնուին պահան. ջուած բարձրութեան վրայ. սակայն խիստ ցաւ է մեզ յայտնել իրականութիւնը որ բարոյական փտախտ մը արդէն իսկ բոյն դրած էր վանքին ղեկը իրենց ձեռքին մէջ պահող խաւերուն մէջ և կը սպառնար վարակել ամբողջ Հաստատութիւնը:

Քանքարներ, որոնք չէին պակսեր վանքին մէջ և որոնցմով օժտուած էր նոյնինքն նախկին Տեղապահը, թաղուեցան վատնումի վարչամակներու մէջ: Մտքի և հոգիի լոյսեր դրուեցան գայթակղութեան զրուաններու տակ: Վանքի կրթական և մշակութային մակարդակը զգալիօրէն իջաւ: Տնտեսականը զրեթէ քայքայուեցաւ: Եթէ այս բոլոր անշքացման մէջ կարևոր բաժին մը ունէր Արար-Հրեայ պատերազմը և անոր յաջորդող անորոշութեան շրջանը, սակայն պատասխանատուութեան մեծագոյն բաժինը կը մնայ դարձեալ նախկին Տեղա. պահին և իր համախոհներուն վրայ:

Սուրբ Տեղեր անշքացան խնամքի պակասէն և շատ բան տուժեցին կրօ. նական իրենց օգտակարութենէն: Ուխտաւորներ յաճախ վերադարձան երու. սաղէմէն՝ աղբիւր գացող և ծարաւ վերադարձող մարդոց հոգեվիճակով: Ոչ ոք, որոնց հոգիին մէկ անկիւնը տակաւին վառ կը մնար Ս. Յակոբը միշտ իր պայ.

ծառութեան մէջ տեսնելու երջանկութիւնը, կրնար չխռովիլ ի տես այս ընդհանուր նսեմացման: Սակայն, դժբախտաբար, մարդկային տկար և ոչ ներքին նկատումներ ունեց կողմէ, վանական իշխանութիւնը իրենց ձեռքին մէջ պահողներու հետ մեղսակցութիւնը ուրիշներու կողմէ, զրեթէ անգործութեան մատնուած պահեցին պարկեշտութեան պատնէշին վրայ մնացած սակաւաթիւ Միաբանները, այս անսխալ անձեռք-երեւոյթներուն դիմաց:

Ամէն ինչ սակայն այս անցաւոր աշխարհի վրայ չափ ու սահման մը ունի: Ընդվզումի բաժակները լեցուեցան երբ նախկին Տեղապահը յանդգնութիւնը ունեցաւ զաղտնապէս արգելք հանդիսանալու Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետին Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա.ի Երուսաղէմ ուխտի գալու և այդ առնչութեամբ եպիսկոպոսական ժողով գումարելու կամքին: Աններելի այս արարքը որ պետական արգելքի ծաղում զգեցած էր, նիւթուեցաւ նախկին Տեղապահի կողմէ լոկ այն նկատումով որ եկեղեցւոյ Կերազոյն Գլուխը ակնատես չըլլայ իր իսկ ստեղծած բարոյական աւերածին. ոչ ալ՝ լուութեան դատապարտուած սրտցաւ Միաբաններ, առիթէն օգտուելով, իրենց հոգեկան վիշտերը բանան իրենց Հագեւոր Հօր: Մոռացութեան անդունդը պիտի նետուին այդ առթիւ նախկին Տեղապահին զոհերիկ արտայայտութիւնները եկեղեցւոյ Սրբազան Պետին հանդէպ: Սակայն անմոռանալի պիտի մնայ անբարկսիղճ պատասխանը որ նա տուաւ բարձրաստիճան պետական պաշտօնեայի մը երբ նա բարեացակամօրէն հարցուց. «Կը փափաքի՞ք որ Ձեր կաթողիկոսը Երուսաղէմ գայ». նախկին Տեղապահին սառեցնող պատասխանը եղաւ. «Ես՝ զինք չեմ հրաւիրած...»: Միաբանութեանս նորոգ հանգուցեալ բարեյիշատակ Պարզ եպիսկոպոսի մեծագոյն վիշտը, որ միասին գերեզման տարաւ, եղած էր իր կրօնական Պետին և Հագեւոր Ինտոլին նկատմամբ ցոյց տրուած այս անորակելի ընթացքը:

«Մարդ ի պատուի էր և ոչ իմացաւ»: Երեք հարիւր տարիներու ընթացքին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս մը կը հաճի պատուել Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքութիւնը և Հայ Ժողովուրդը իր շնորհաբեր ներկայութեամբ: Միաբանութիւն և Սպիրմահայութիւնը կը զրկուին այս շնորհէն և պատիւէն լոկ Տեղապահի մը շահագէտ և անխոստովանելի նկատումներէ բխող չկամութեամբ... որովհետեւ Վեհ. Հայրապետի բարի փափաքներուն մէջն էր նաեւ Երուսաղէմի Առաքելական Աթոռը իր օրինաւոր զահակալով օժտուած տեսնել. մինչ Տեղապահի հաշւոյն կուգար պահել իր ներկայ դիրքը քան վտանգել զայն պատրիարքական ընտրութեամբ: Այն օրէն ասդին աստուածաշնչական ծանօթ «Ձեռք-Ձեռք» զրեց անդառնալի վճիռը խիղճերու և հոգիներու «պատին» վրայ. «Մանէ, թեկեղ, Փարէս». (Չափուեցար, Կշռուեցար, (պակաս գտնուելով) բաժնուեցար):

Վերելի խօսքերուն նպատակը չէ երեք կրկին դատապարտել անձ մը որուն զօրծերը արդէն զինք դատապարտած են: Ըսուեցան անոնք, զրեթէ յակամայս, գալու համար սա եզրակացութեան թէ Երուսաղէմի մէջ պատահած զէպքերը «Աթոռի կռիւ» չէին, ոչ ալ՝ երկու բարձրաստիճան հոգեւորականներու միջև տեղի ունեցող «ցուլամարտ», ինչպէս ոմանք այնքան տղայական

ծանծաղամտութեամբ ուզեցին որակել այս պայքարը։ Պատահածը իր խորքին և էութեան մէջ, Տիրոջ Տան նախանձով վառուած հողիներու խաղաղ բայց ուժեղ բռնկում մըն էր, ընդդէմ անոնց՝ որոնք մենատիրական և զեզմարար զործունէութեամբ փորձած էին նուիրական այս Տունը վերածել «Աւագակաց ալք»ի։

Միաբանութեանս զրպարտուած, զրկուած և հեռացուած երէց անդամ մը անունը կրնայ իբրեւ դրօշակ զործածուիլ, սակայն այդ անունին և խորհրդանշանին ետին կեցող և զործող իրականութիւնը Աթոռանուէր այն անմեղ Ողին է որ սեպհական եղած է դարերու ընթացքին Սրբոց Յակոբեանց Ուխտեալ Միաբանութեան ընտրելագոյն տարրերուն։ Այդ Ողին շեշտուած ձեւով երեւան եկած է յատկապէս տագնապի շրջաններուն, այդ տագնապի զսպանակները եղած ըլլան դուրսէն կամ ներսէն։ Ս. Աթոռոյ բարձրագոյն շահերուն նուիրուած այդ Ողին զործած է երբեմն Պարոն-Տէր, Շղթայակիր, Գուրեան կամ Գուշակեան մեծ անուններու և անձերու մէջ, որոնք այս Աթոռին տուած են նոր փայլ և նոր վերելք։ Սակայն այդ Ողին աւելի յաճախ լուռ և անաղմուկ զործած է համեստ, զրեթէ անանուն այն կարգաւոր և աշխատաւոր ընտիր Միաբաններուն մէջ, որոնց միակ իտէալը և փառքը եղած է Աստուծոյ և Ազգին այս օրանձալի Տունը աղօթքի և աշխատանքի հաստատութիւն մը տեսնել. այս խոնարհ հօգիները այդ իտէալի իրադործման համար զիշերներ կը լուսցնեն Լոյս Կերեզմանին վրայ հանապազօրեայ հայ պատարաղ մը մնչելով։ Բեթղեհէմի Յաւիտենական Աստղը կ'ողջունեն Նրնդեան մթաստուեր Այրին մէջ ամենօրեայ հայ պաշտամունք կատարելով։ Վերջապէս այս նուիրեալ հօգիները «Արդարութեան Արեգակը» կը փառարանեն Ս. Յակոբայ ազգային պարծանք Մայր Տաճարին մէջ առաւօտեան լոյսին հետ։

Այդ Ողիէն թելադրուած, արտասահման ծառայող պարտաճանաչ Միաբաններ, երբ իմացան որ Ս. Աթոռը ստիպողաբար պէտք ունի իրենց ներկայութեան, համախմբուեցան Մայրավանք միանալու համար Ս. Քաղաքի մէջ զործող նոյնքան նախանձախնդիր Միաբանակից եղբայրներուն։ Եւ միասնաբար ուխտեցին Ս. Աթոռոյ վերելքի աստուածահաճոյ և ազգաշէն զործը լաւագոյն հանգրուանի մը հասցնել։

«Նախանձ տան քո կերիցէ զիս»։ Այս խօսքը եղած է և կը մնայ նշանաբաններէն մեծը Սրբոց Յակոբեանց զինուորեալ Ուխտին։ Այս նշանաբանէն կ'առնեն իրենց թափը այն դէպքերը որ տեղի ունեցան վերջերս Երուսաղէմի մէջ։ Այս նշանաբանի լոյսին տակ դիտուած՝ այդ դէպքերը կ'առնեն նոր իմաստ և կը դառնան աւելի յստակ և բիւրեղացած մինչև իսկ բժոտած աչքերու։

Միաբանութիւնս ներկայիս ևս առաջնորդուելով Աթոռանուէր նախանձախնդրութեան այս յաւերժական Ողիէն, Տեղապահութենէ դադրեցուց՝ այդ պաշտօնը չարաչար և չարաշահօրէն զործածող անձը և նոր Տեղապահ ընտրեց՝ անոր զօնը, Տ. Տիրան Արքեպիսկոպոսը։

Այժմ ճամբայ կ'ելլենք, ապաւինած Աստուծոյ օժանդակութեան և Ազգի համագործակցութեան, վերստին շէնցնելու, կրկին պայծառացնելու Տիրոջ Տունը և զայն դարձեալ մատուցանելու Աստուծոյ փառքին և Ազգի ու Եկեղեցիի բարձրագոյն վայելքին։